

Szigorúan Európa

Probáld Ferenc – Szabó Pál (szerk.): *Európa regionális földrajza. Társadalomföldrajz*. ELTE Eötvös Kiadó, 539 old., Budapest, 2007.

Egy kánikulai nyári délután, testi hűsülés és lelki felüdülés céljából betértem az egyik körúti könyvkereskedésbe. Miután gondosan kiválasztottam magamnak egy dél-amerikai író kötetét, megcéloztam egy puha, mélyre süppedő fotelt, majd kényelmesen elhelyezkedve épp a dulimanók és fámák történeteibe fogtam volna, megakadt a tekintetem egy szemmagasságban található, egyetemi jegyzetnek tűnő kétkötetes könyvön. Azonnal kézbe vettem, hiszen a Prinz Gyula, Szabó László és a Bulla-Mendöl szerzőpáros kötetein szocializálódott geográfus énem igen kíváncsi volt, hogy mi újat tud bemutatni a XXI. század Európájáról egy többszerzős könyv. Kiderült, az első kötet kontinensünk természeti földrajzát, a második pedig szociogeográfiáját tárgyalja. Az opus ára után érdeklődve, meglepette hallottam, hogy az üzlet adatbázisában nem szerepel ilyen című kiadvány. Végül mégis fizettem, és egy „nemlétező” kétkötetes művel gazdagítottam könyvtáramat.

A sokszerzős tanulmánykötet erőssége és egyben gyenge pontja is a művet megírók sokszínűségéből, illetve az általuk fontosnak tartott szempontok igen eltérő jellegéből fakad. Amellett, hogy egy-egy ország bemutatására a legrátermettebb, a témát leginkább ismerő szerző kapott lehetőséget, sajnos, ez alkalommal is bebizonyosodott, hogy téves kiadói koncepció ugyanazon személyre bízni a szerkesztést, aki szerzőként is szerepel a kötetben. A Bernek Ágnes, Hajdú-Moharos József, Karácsonyi Dávid, Szegedi Nándor, Varga Gábor által jegyzett fejezetek mellett a kötet anyagának több mint fele a két szerkesztő tollából származik, ami óhatatlanul bizonyos egyenetlenségekhez vezet. Míg a sorainkból igen korán távozott Hajdú-Moharos József egy-egy ország többségi nemzetének inkább a társadalmi, tudati és civilizációs alakulásának professzionális szintű taglalására helyezi a hangsúlyt, addig más szerzők inkább a gazdasági fejlődést, a lakosság anyagi helyzetének alakulását, vagy éppen az ásványkincsek sokoldalú felhasználását emelik ki, nem említve olyan érdekességeket, mint például Norvégia esetében a két hivatalos norvég nyelv létezése, vagy a szénhidrogén-tartalékok értékesítéséből létrehozott, a világon egyedülálló alapok létét. Általában minden szerző igyekezett releváns adatokat összefoglalva minél átfogóbb és korrekt képet nyújtani, és sok érdekességet felsorakoztatni a bemutatandó országról.

Első ránézésre a kötet kerek, tökéletes, fejezetei sorrendben bemutatják a kontinens társadalomföldrajzi vázlatát, az Európai Uniót, annak intézményrendszerét és politikáját, majd Nyugat-, Nyugat-Közép-, Dél-, Észak-, Kelet-Közép és Délkelet-, valamint Kelet-Európa országait.

A magyar közgondolkodásban az Európai Unió létrehozásának teljes háttere, annak minden szükségszerűségével együtt csak nagyon ritkán jelenik meg. Kevés szó esik az Unió előfutáraként működő Európai Gazdasági Közösség létrehozásának fő ideológiai érvrendszeréről, nevezetesen, hogy az integráció fő mozgatója az áru, a személyek, a tőke és a szolgáltatások szabad áramlása. Ezért külön üdvözlendő, hogy a kötet elején részletes kitekintést nyerünk Európa történetének ilyen szempontú megközelítéséről: Tanúi lehetünk annak, hogy a Római Birodalom bukása után, a nyugati kereszténység radikális átalakulásával párhuzamosan a mediterrán világ hagyományos földrajza helyett hogyan alakul ki az új történelmi valóság

szellemi és anyagi civilizáció, azaz hogyan születik Európa. A teljes történelmi spektrumot bemutató rész időben eljut a nemzetállamok ideológiák háttérbe szorulásáig, szól az ezzel párhuzamosan erősödő regionalizmusról, a régiók Európájának kialakulásáról, mely nem csak az integráció és az együttműködés eszköze, hanem a sokszínű Európa megőrzésének biztosítéka is.

A fejezet bemutatja a Közösség intézményrendszerét, majd foglalkozik a keleti bővítéssel, az Európai Unió mezőgazdasági és regionális politikájával, és megismerkedhetünk az EU költségvetésének összetevőivel, valamint külgazdasági kapcsolataival is. Nem esik szó azonban a három pillérre – Közösség, kül- és biztonságpolitika, illetve rendőrségi és bünyügyi együttműködés – épülő politikák egyikéről-másikáról, mint például a környezetvédelemről, vagy a közös mezőgazdasági politika (KAP) által előnyben részesített területi alapú támogatás (SPS) tényleges háttéréről. Általában hiányzik az euroszkeptikusok által megfogalmazott kritikai szempontok ismertetése.

E fejezet alapján tehát egy kicsit rózsaszínűnek tűnik az egységes kontinens, ahol azonban a perem (Fehéroroszország vagy Moldova) lassan leszakad, s behozhatatlan távolságra kerül Európa magterületeitől. Hasonlóan nem sok szó esik az egész Európát átszövő iszlámról, mely a töröknek az elmúlt században Európából történő kiszorítása után, most békés eszközökkel hódít, s már Bécsen is túljutott.

A következő fejezetben kimondottan jól végiggondoltnak és komplexnek tűnik az EU magterületének is nevezett Benelux államok bemutatása. Megismerhetjük Németalföld két országának hasonlóságait és különbségeit, Németalföldét, mely a középkorban az ipar, a városiasodás, majd a XVII. században az emberi szabadságok tiszteletben tartásának színtere volt. Tanúi lehetünk a hollandok tengerrel folytatott évszázados küzdelmének, megismerhetjük annak előzményeit és teljes folyamatát, képet kapunk az ember tengerpart- és tájalakító tevékenységének flandriai hatásairól, és nem utolsó sorban megismerkedhetünk néhány város, mint például Amszterdam, Rotterdam vagy Brüsszel történetével.

Az Egyesült Királyság esetében tetszett a Nagy-Britannia nagyságáról és hanyatlásáról szóló gazdasági-történelmi összefoglaló, továbbá hasznosnak érzem Franciaország esetében a demográfiai kutatás egyik jeles módszerének, a gravitációs modellnek az ismertetését, az ország megszkottól eltérő településrendszerének áttekintését, és, nem utolsó sorban, a több állam közigazgatása által is átvett prefektusi rendszer ábrázolását.

A német nyelvű országokat tartalmazó fejezet az országok súlyának megfelelően részarányosan oszlik meg. A majdnem két évtizede egységes Németország esetében a szerző néhány, még ma is kényes, történelmi-demográfiai eseményről is megemlékezik (a benesi dekrétumok miatt Csehszlovákiából, illetve a sztálini politika miatt a Szovjetunióból kitelepített németekről), és ír az egykor oly távol álló „osi” és „wesi” világról, valamint e két országrész eltérő történelmének és társadalmi-gazdasági politikájának ma is érezhető következményeiről. Svájccal kapcsolatban értesülünk az országra jellemző ún. „földtől való menekülés” nevű jelenséggel. Kár, hogy kimaradt annak megemlézése, hogy jórészt ennek következménye a híres svájci zsoldos katona megjelenése, mely Európa történelmének sok eseményében jutott fontos szerephez.

A további fejezetek helyenként olvasmányos stílusban megfogalmazott érdekességeket is tartalmaznak. Olvashatunk például az olaszországi észak-dél ellentét történelmi és természetföldrajzi gyökereiről, a spanyolországi földbirtoktípusokról, a déli országokban egykoron vezető gazdasági ágak tekintett mezőgazdaság válságáról, a XX. század első évtizedében végbemenő norvégiai vízerőmű-építkezésekről, a KGST történetéről, a tervgazdálkodásról a piacgazdaságra való átmenet folyamatáról, a kelet-európai nemzetállamok virágkoráról, és nem utolsó sorban a demográfiai kutatás módszereiről is (potenciáltérkép adatainak kiszámítása).

A kötet végén részletes bibliográfia, ábra- és táblázatjegyzék található, igaz, a szövegben szereplő hivatkozások némelyike (pl. Lengyelország esetében a Czyz, T. 1999) kimaradt belőle. Határozottan hiányzik viszont a névjegyzék, hiszen egy ilyen nagy volumenű és igen sok adatot tartalmazó mű könnyebben átlátható egy tárgy- és névmutató segítségével.

Helyenként a szerkesztők figyelmét elkerülték egyes, hibásan vagy következetlenül leírt idegen nevek, szavak (pl. a lipovánok helyett következetesen a helytelen lipovének használata; hol a Ribnica, hol a Râbnița változat megjelenése stb.).

Összességében azonban megállapítható, hogy a könyv beváltotta létrehozásának célját: széles látókörű, részletes információkat tartalmazó, aktuális kézikönyv született Európa társadalomföldrajzáról, mely jól használható tankönyvként a felsőoktatásban, de olvasmányak sem utolsó a tájékozódni kívánók szélesebb táborának.

Géczi Róbert, Budapest, Nyíregyháza

